

Анализ на зелените директни плащания в България и подкрепата от ОСП

Ас. д-р Моника Кабаджова

Институт по земеделие – Кюстендил, Селскостопанска академия – София

E-mail: monika_kabadjova@abv.bg

Резюме

Основната цел на изследването е да се анализират нагласите на експертите в областта на земеделието и решенията на земеделските стопани по отношение на прилагането на изискванията за екологизация на Общата селскостопанска политика (ОСП) в България. Установено е, че земеделските стопани са информирани за зелените директни плащания, които са благоприятни за климата и околната среда. Информираността им е в контраст с обученията за зелените директни плащания, в които са участвали, като основният източник на информация остават земеделските служби, частните консултанти, другите земеделски стопани и агросайтовете. Въз основа на всички анализи се доказва хипотезата, че земеделските стопани отговарят на изискванията за екологизиране на ОСП. Допълнително земеделските стопани прилагат и разнообразни практики за опазване на околната среда и биоразнообразието в регионите Благоевград и Кюстендил.

Ключови думи: зелени директни плащания; земеделски стопани; подкрепа от ОСП

Analysis of Bulgarian Green Direct Payments and CAP support

Assist. Dr. Monika Kabadzhova

Institute of Agriculture – Kyustendil, Agricultural Academy – Sofia

E-mail: monika_kabadjova@abv.bg

Citation: Kabadzhova, M. (2022). Analysis of Bulgarian Green Direct Payments and CAP support. *Ikonomika i upravlenie na selskoto stopanstvo*, 67(1), 15-30 (Bg).

Abstract

The main aim of the study is to analyse the attitudes of agricultural experts and farmers' decision regarding the implementation of Common agricultural policy (CAP) greening requirements in Bulgaria. It has been established that farmers were informed about the Green Direct Payments that are for climate and environment favourable. Awareness, contrasts with the trainings in which farmers have participated in Green Direct Payments, i.e. the main source of information remains the agricultural services, private consultants, other farmers and agro-sites. Based on all analyses, the hypothesis is proved that the farmers fulfil the CAP greening requirements. In support the farmers also apply a variety practices to protect the environment and biodiversity in Blagoevgrad and Kyustendil regions.

Key words: Green Direct Payments, farmers, CAP direct support

Увод

Интегрирането на политиката за опазване на околната среда в рамките на всички сектор-

ни политики на ЕС (Европейски съюз), (Европейски парламент, 2019(б)) е важен принцип, определен в стратегията за развитие на ЕС

„Европа 2020“, което в рамките на Общата селскостопанска политика (ОСП) е свързано с насърчаване на по-екологична и по-конкурентоспособна икономика, чрез по-ефективно използване на ресурсите.

В тази връзка, от началото на своето съществуване ОСП претърпява много промени (Европейски парламент, 2019(a)), като в началото акцентът е поставен върху количеството и постепенно се измества към политика, която е ориентирана към пазара, качеството и безопасността на храните, хуманното отношение към животните, както и към съобразяването с екологичните проблеми и устойчивостта.

Селското стопанство има все по-важна роля в устойчивото управление на природните ресурси вследствие на увеличаващите се тревоги относно изменението на климата и проблеми като загуба на биологично разнообразие, качество на водата и почвата. ОСП е предоставяла и продължава да предоставя подкрепа на земеделските производители.

Реформите на ОСП радикално я трансформират и понижават нивата на подкрепа, предоставяна на земеделски производители (МЗХ, 2010). Субсидиите за произведено количество земеделски продукти са заменени почти изцяло от директните плащания, гарантиращи на земеделските производители приличен доход, при условие, че изпълняват определени изисквания. Тези изисквания включват спазването на стандарти за опазване на околната среда, производство на безопасни храни, опазване на здравето на животните и растенията. От земеделските производители се очаква да поддържат в добро състояние земята в стопанството с цел запазването на ландшафта, флората и фауната.

В района на Благоевград автори като Yovchevska (2012) провеждат емпирични социологически изследвания (ЕСИ), като установяват, че в този регион има стабилна съгласуваност между природни ресурси, проекологични практики и земеделска дейност. Това е важно условие за успешно прилагане на ОСП – по-ефективна политика за по-конкурентоспособно и устойчиво земеделие, и

активни селски райони. Според автора тази цел може да бъде постигната чрез иновации, трансфер на знания, сътрудничество в хранителната верига, ефективно използване на ресурсите, поддържане на екологичния баланс, ландшафта за гарантиране на сигурността и качеството на храните, постигнати чрез екологични плащания по т. нар. „зелени мерки“. Резултатите от проведеното ЕСИ показват много добро познаване на екологичния кодекс на ОСП, което е основното изискване към земеделските производители. Според автора потенциалът на човешкия фактор за реализиране на ОСП (2014–2020), регистриран от провежданото ЕСИ, е висок и е гаранция за успешно преодоляване на конфликтните точки между икономическата дейност на земеделските производители и околната среда. Това е значително предимство за устойчивото развитие на региона в икономически, социален и екологичен аспект.

С реформата от 2013 г. са въведени правилата по Схемите за единно плащане на площ (СЕПП), като част от Първи стълб на ОСП, което е обвързано със спазване на стандартите за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние (ДЗЕС), и законоустановените изисквания за управление (ЗИУ) на стопанствата, т.нар. кръстосано съответствие (cross-compliance). Тези стандарти и изисквания са групирани в 3 области: Околна среда, изменение на климата, добро земеделско състояние на земята; Обществено здраве, здраве на животните и здраве на растенията; Хуманно отношение към животните.

ЗИУ включват правилата на ЕС относно здравето на хората, животните и растенията, хуманното отношение към животните и околната среда. ДЗЕС има за цел: да предотвратява ерозията на почвите чрез определяне на минимална почвена покривка и минимални практики за управление на земята; да поддържа органичния състав и структурата на почвите; да поддържа постоянно затревените площи; да опазва биологичното разнообразие; да се грижи за запазването на елементите на ландшафта. За осъществяването на тези цели се налага забрана за подрязване на

живи плетове и дървета в периодите, в които птиците се размножават и отглеждат малките си. Също са определени и практики, чрез които да се защитят и управляват водите с изграждането на буферни ивици по продължението на водните басейни. Наложени са изисквания за издаване на разрешения за ползване на вода за напояване и защита на подпочвените води от замърсяване.

Взаимодействието между спазването на правилата и предоставяната на стопаните помощ се нарича кръстосано съответствие. Системата за кръстосано съответствие, от своя страна, има за цел да допринесе за развиването на устойчиво селско стопанство чрез по-добра осведоменост и насърчаване на земеделските стопани относно необходимостта от зачитане на тези стандарти (Регламент 1307/2013). Кръстосаното спазване играе важна роля за подобряването на устойчивостта на европейското селско стопанство. Подпомагането на стопаните, които нарушават правото на ЕС в областта на околната среда, общественото здраве и здравето на животните, хуманното отношение към животните или управлението на земята, се намалява и съответно им се налагат допълнителни санкции.

С въвеждането на екологизацията на ОСП е направена и оценка на намерението за възприемане на устойчиви земеделски практики от земеделските производители в Италия (Menozzi et al., 2015). Проучени са намеренията на земеделските производители за запазването на най-малко 7% от обработваемата земя като екологично насочени площи и прилагането на частна схема за устойчивост на ниво земеделско стопанство. Анализът на данните от изследването показва, че земеделските производители имат ниско ниво на познания относно цялостната реформа на ОСП от 2013 г. Установено е също, че земеделските производители имат ниска мотивация да прилагат агроекологични мерки, въпреки че според тях екологично насочените площи оказват положително въздействие на околната среда. Изследването също показва, че отношението на земеделските производители е основният фактор, който влияе положително върху на-

мерението им за прилагане на екологично насочени площи. Тук ключов елемент е осведомеността на земеделските производители относно ползите за подобряването на околната среда в селските райони, които произтичат от въвеждането на екологично насочените площи в стопанствата. Тази осведоменост може да улесни земеделските стопани при вземането на решения за поддържането на определен дял от обработваемата земя с особеностите и характеристиките на ландшафта.

Както вече знаем, екологичните изисквания в България, свързани с трите групи земеделски практики, които са благоприятни за климата и околната среда, и които допринасят за постигането на целта на ОСП за екологизация на директните плащания, са описани по-подробно в труда на Kabadzhova (2019).

Основният проблем е свързан с прилагането на практики, допринасящи за опазването на околната среда, климата и биологичното разнообразие. Разглеждането на този проблем е важен, защото от решенията на земеделските производители зависи опазването на околната среда. Добрите земеделски практики, които стопаните прилагат в процеса на управление на стопанствата си, трябва да са насочени към опазване на околната среда, опазване на общественото здраве, опазване на естествените местообитания на дивата флора и фауна, съхраняването на биологичното разнообразие, практиките за задържане на въглерод в почвата, практиките за предотвратяване на ерозията на почвата, опустиняването, както и хуманното отношение към животните.

За осъществяването на екологичното бъдеще на ОСП са въведени мерки, които са по-амбициозни по отношение на околната среда. Тези мерки са насочени към насърчаване на земеделските стопани да възприемат по-екологосъобразни земеделски практики. Те имат за цел да направят политиката по-справедлива, по-зелена, по-резултатна (Съвет на ЕС, 2021).

Въвеждането на всички тези мерки е резултат от изменението на климата и влошаването на състоянието на околната среда, които са заплаха за съществуването на Европа и

света. За да бъдат преодолените тези предизвикателства, Европейският зелен пакт (Зелена сделка/*Green Deal*) има за цел да допринесе за превръщането на ЕС в модерна, ресурсно-ефективна и конкурентоспособна икономика, в която се залага през 2050 г. да няма нетни емисии на парникови газове и икономическият растеж да бъде отделен от използването на ресурси (ЕК, 2019).

Зелената сделка също така има за цел да опази, съхрани и увеличи природния капитал на ЕС, както и да защити здравето и благосъстоянието на гражданите от свързаните с околната среда рискове и въздействия (ЕК, 2019). С публикуването на пътната карта на Европейския зелен пакт се определят основните мерки, необходими за постигането на максимално увеличаване на ползите за здравето, качеството на живота, устойчивостта и конкурентоспособността.

Политиките за снабдяване с чиста енергия оказват отражение и върху селското стопанство. В тази връзка е важно да се повиши значението им за опазването и възстановяването на естествените екосистеми, устойчивото използване на ресурсите и подобряването на човешкото здраве.

Точно тук е най-необходима преобразуваща промяна, която потенциално ще е и най-благоотворна за икономиката, обществото и околната среда на ЕС (ЕК, 2019). По този начин отражението на Зелената сделка рефлектира върху Зелената архитектура на селското стопанство. През новия програмен период 2021–2027 г. Зелената архитектура има задача да предостави повече инструменти за постигане на по-амбициозните цели, свързани с околната среда и климата като: условността, екосхемите, както и ангажиментите за управление на околната среда и климата.

Въз основа на теоретичния преглед може да бъде конструирана следната хипотеза: Земеделските стопани изпълняват изискванията за екологизация. По отношение на целите са избрани следните: 1) да се анализират нагласите на експертите в областта на земеделието; 2) да се оценят решенията на земеделските производители за прилагане на еколо-

гични практики за опазване на околната среда в стопанствата; 3) да се установи дали земеделските стопани са участвали в обученията по схемата за зелени директни плащания. За изпълнение на целите са поставени и няколко задачи: 1) да се определи демографската структура, образование и информираност относно зелените директни плащания; 2) да се проучат дял на получените плащания, област и изпълнение на изискванията, степен на ползност относно изпълнението на изискването за ЕНП.

Материали и методи

В изследването са използвани данни от две проведени анкетни проучвания в края на 2019 г. Първото анкетно проучване е проведено с 21 експерти в областта на земеделието. Второто анкетно проучване е проведено със 79 земеделски стопани във всички 23 общини от областите Благоевград и Кюстендил в България.

Използвани са следните методи:

1. Експертен метод – основан върху специфичните знания и опит на експертите от земеделските служби, използван за изследване на стопанствата и нагласите на земеделските производители за екологизацията на ОСП.

2. Дескриптивен анализ – описателен, чрез него се характеризират основните параметри от изследването. Той е приложен в допълнение на експертния метод. Използван е за извличане на данни от двете анкетни карти.

Резултати

Анализ на нагласите на експертите в областта на земеделието в България

Анализът на нагласите на експертите установява профила на земеделските стопани. Предоставената информация дава ясна представа за: познанието на стопаните за екологичните плащания, склонността им да прилагат екологични практики с и без субсидия, неприлагането на практиките заради страх от риск от санкциониране и ограничен списък на екологично насочените площи. Този профил,

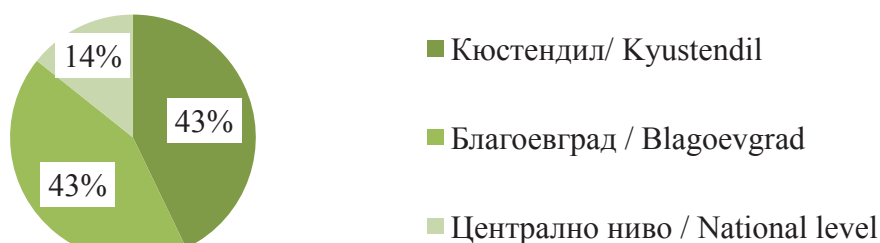
който експертите представят, е важен, защото получават реална представа за нагласите и мотивите на стопаните за извършване на определена дейност.

Въз основа на този анализ е установено, че експертите са добре запознати със схемата за селскостопански практики, които са благоприятни за климата и околната среда (зелени директни плащания).

В структурираните интервюта участват експерти от общинските служби „Земеделие“ към МЗХГ, областните дирекции „Земеделие“ към Държавен фонд „Земеделие“ (ДФЗ), областните офиси на НССЗ (като за всяка от трите институции е направено по едно проучване на централно ниво) и областните информационни центрове (фиг. 1).

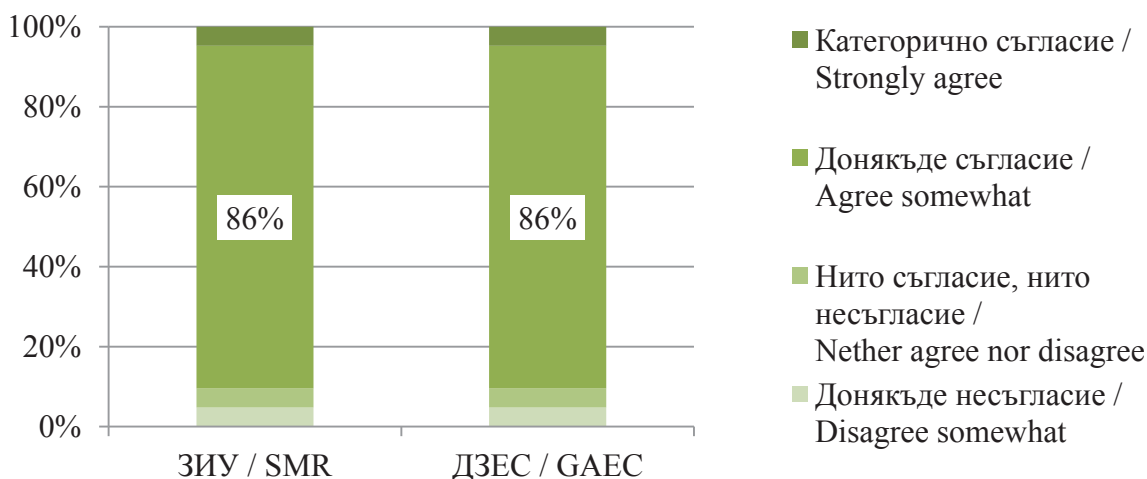
Експертите посочват, че най-често средният размер на обработваемите площи на стопанствата, прилагащи схемата Зелени директни плащания в област Кюстендил, е в диапазона от 10 до 30 ha. В общините Кюстендил и Невестино преобладават стопанствата с площ от 0 до 10 ha, в общините Кочериново и Рила преобладават стопанствата с площ от 15 до 30 ha, а в останалите общини от 10 до 15 ha.

Експертите посочват, че най-често средният размер на обработваемите площи на стопанствата, прилагащи схемата Зелени директни плащания в област Благоевград, е в диапазона от 0 до 15 ha. В община Благоевград преобладават стопанствата с площ от 10 до 15 ha, а в останалите общини преобладават стопанствата с площ от 0 до 10 ha.

Фиг. 1. Дял на експертите, участвали в проучването
Fig. 1. Share of experts involved in the study

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

Фиг. 2. Степен на съгласие за изпълнение на кръстосаното съответствие от земеделските стопани

Fig. 2. Degree of agreement for the farmers' cross-compliance implementation

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

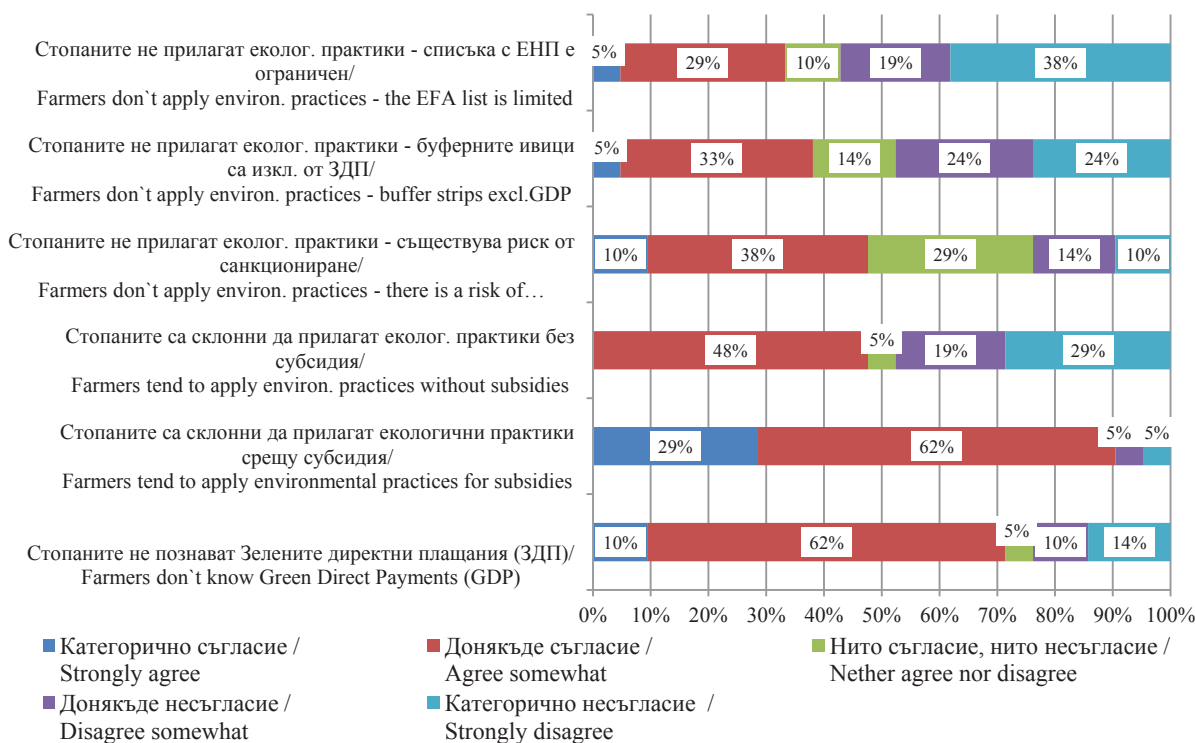
Експертите от двете области посочват, че до 50% от земеделските стопани прилагат практики за екологизация в своите стопанства. Като 86% от тях посочват, че земеделските стопани, които прилагат схемата за Зелени директни плащания, донякъде изпълняват изискванията и забраните на кръстосаното съответствие. Само 5% от тях са категорично съгласни, че земеделските стопани изпълняват изискванията, както и 5% – са донякъде несъгласни (фиг. 2).

По-голямата част от експертите (72%) са съгласни, че земеделските производители не познават схемата за Зелени директни плащания, а едва 24% не са съгласни с това твърдение. 90% от тях смятат, че стопаните са склонни да прилагат екологични практики в стопанствата срещу субсидия, докато 48% смятат, че стопаните са склонни да прилагат екологични практики в стопанствата дори без субсидия. Според експертите (48%), земеделските производители не прилагат екологични

практики, защото съществува риск от санкциониране, а само 24% не са съгласни с това твърдение.

Експертите не са съгласни (48%) с твърдението, че земеделските производители не прилагат екологични практики, защото буферните ивици са изключени от подпомагането, докато 38% от тях смятат, че премахването на буферните ивици от подпомагането спира до известна степен земеделските стопани да прилагат тези практики. Повече от половината експерти (57%) не са съгласни с твърдението, че земеделските производители не прилагат екологични практики, защото списъкът с екологично насочените площи е ограничен, докато едва 33% от тях са съгласни с това твърдение (фиг. 3).

По данни на ДФЗ най-голям брой земеделски стопани, които са получили зелени директни плащания са с обработваеми площи до 10 ha, както за двете области, така и на национално ниво. Справката, която е предоста-

Фиг. 3. Степен на съгласие относно схемата за Зелени директни плащания

Fig. 3. Degree of agreement on the Green Direct Payments scheme

Източник: Авторско проучване, *ЕНП – екологично насочени площи.
Source: Own study, *EFA – Ecological focus areas.

вена от ДФЗ, е по области и по постоянен адрес на кандидата, или област на регистрацията за юридическите лица. Този подход се прилага и при докладване на официални данни към ЕК, тъй като един кандидат може да има площи в няколко общини, а условията по схемата за зелени директни плащания се определят за цялото му стопанство (цялата заявена площ), (табл. 1).

Въз основа на анализиранияте данни от анкетните проучвания с експертите и данните, предоставени от ДФЗ, е избрано да бъдат про-

ведени анкетни проучвания със земеделските стопани във всички 23 общини.

Анализ и оценка на решенията на земеделските производители в България

Въз основа на експертния анализ са проведени 79 структурирани интервюта със земеделски стопани във всички 23 общини от областите Благоевград и Кюстендил. От тях 65% са мъже, а 35% са жени. Демографската характеристика на земеделските стопани по-

Таблица 1. Брой земеделски стопани получили зелени директни плащания през периода 2015–2018 г.
Table 1. Farmers received Green direct payments in the period 2015–2018

Година / Year	Обработваеми площи / Arable land	Земеделски стопани (брой) / Farmers (number)		
		общо за област / total area	Благоевград / Blagoevgrad	Кюстендил / Kyustendil
2015	0 ha	1 057	437	15 463
	0,01 ≤ 10 ha	1 899	656	28 753
	10 ≤ 15 ha	47	56	3 098
	15 ≤ 30 ha	72	87	4 447
	30 ≤ 50 ha	45	68	2 468
	> 50 ha	43	54	6 926
2016	0 ha	1 101	461	16 068
	0,01 ≤ 10 ha	1 839	622	28 190
	10 ≤ 15 ha	45	47	3 089
	15 ≤ 30 ha	87	91	4 565
	30 ≤ 50 ha	53	55	2 594
	> 50 ha	41	75	6 973
2017	0 ha	1 162	477	17 388
	0,01 ≤ 10 ha	1 927	582	28 218
	10 ≤ 15 ha	47	45	3 141
	15 ≤ 30 ha	94	107	4 707
	30 ≤ 50 ha	62	77	2 799
	> 50 ha	45	77	7 066
2018	0 ha	1 146	501	17 717
	0,01 ≤ 10 ha	1 863	557	26 904
	10 ≤ 15 ha	51	61	3 105
	15 ≤ 30 ha	112	104	4 740
	30 ≤ 50 ha	57	70	2 879
	> 50 ha	48	88	7 098

Източник: Разработено по данни от Държавен фонд „Земеделие“, 2019 г.
Source: Developed according to data from the State Fund “Agriculture”, 2019.

казва, че с най-висок относителен дял са анкетираните лица от 36 до 50-годишна възраст, а с най-нисък съответно във възрастовата група до 35 г. (фиг. 4).

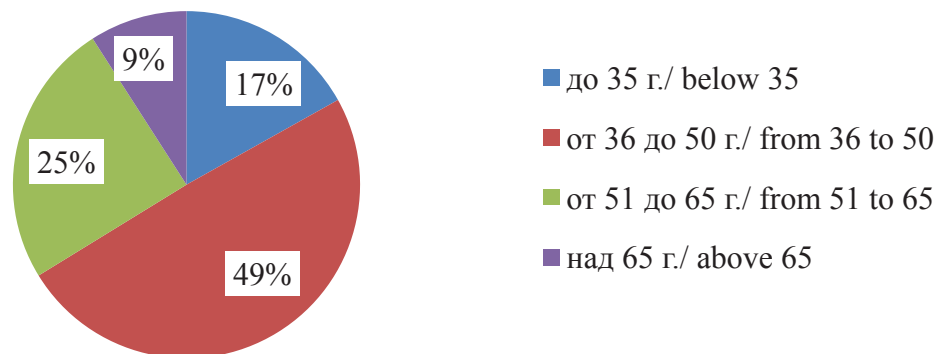
Преобладаващ е дялът на земеделските стопани, които са заявили, че имат средно образование (вкл. средно специално). Относително висок е дялът на земеделските стопани с висше образование – бакалавър или магистър. С най-малък дял са земеделските стопани с основно образование (фиг. 5).

Въпросът от анкетната карта относно дела на годишните приходи от земеделие, които са от схемите и/или мерките на ОСП, цели да покаже зависимостта на земеделските стопани от субсидиите. Данните сочат, че 44% от анкетираните земеделски стопани са силно зависими от доходите, които получават. Зависими

са 39% от тях, а слабо зависими от доходите от земеделие са едва 17% от стопаните (фиг. 6).

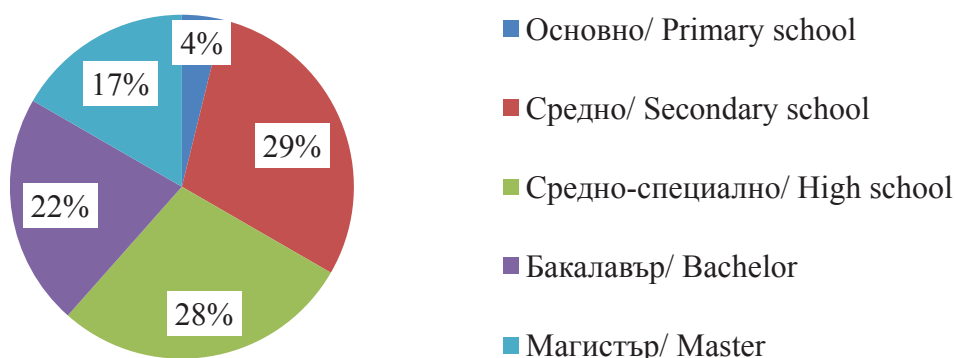
Разпределението на стопанствата е в шест групи. Първата група стопанства, която е с най-висок дял (42%), е с обработваема площ от 0 до 10 ha. Втората група (18%) е с обработваема площ от 10 до 15 ha, а третата група (26%) – от 15 до 30 ha. Четвъртата група е с малък дял (9%) – от 30 до 50 ha, а с най-малък дял (с по 3%) са последните две групи, съответно от 50 до 100 ha и над 100 ha. Това е доказателство, че в проучването са участвали земеделски стопанства от всяко едно разделение на групите (фиг. 7).

Въпросите, свързани със зелените директни плащания, целят да покажат: дали стопаните са информирани за тях; участвали ли са в обучения, свързани с тях; дали ги прилагат;

Фиг. 4. Демографска характеристика на земеделските стопани
Fig. 4. Farmers' demographic characteristics

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

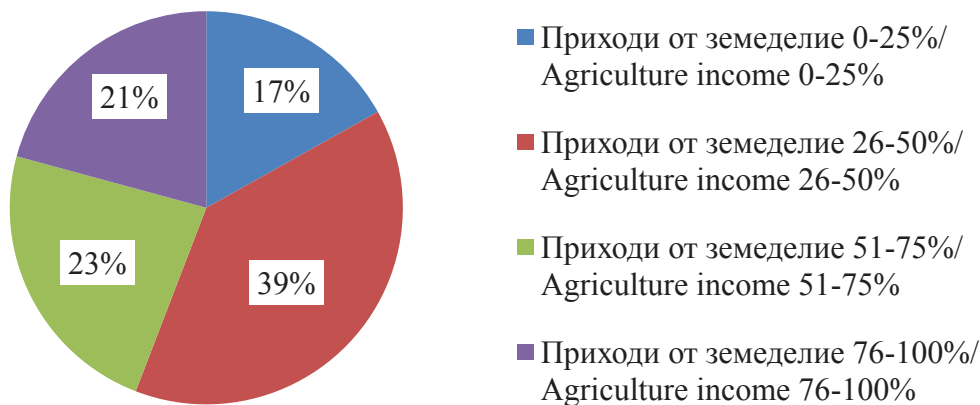
Фиг. 5. Образование на земеделските стопани
Fig. 5. Farmers' education

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

спазват ли изискванията; имат ли полезни източници на информация, относно изчисляването на екологично насочените площи; дали прилагането на тези изисквания е довело до промяна в начина на управление на стопан-

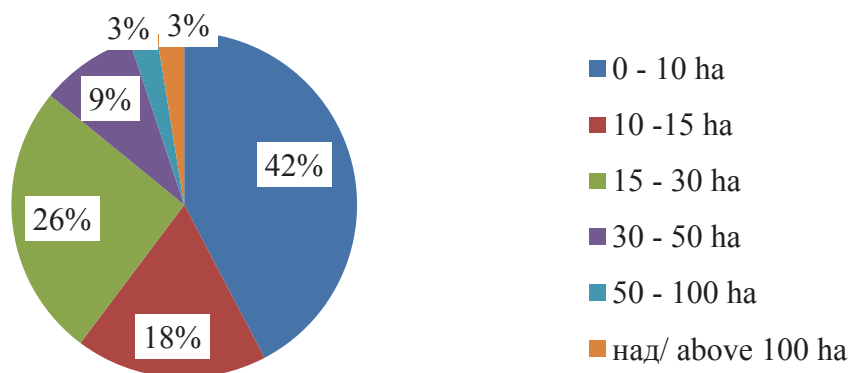
ствата, както и дали получават други плащания от ОСП.

Установява се, че много голяма част от анкетираните земеделски стопани са информирани за схемата за селскостопански практики,

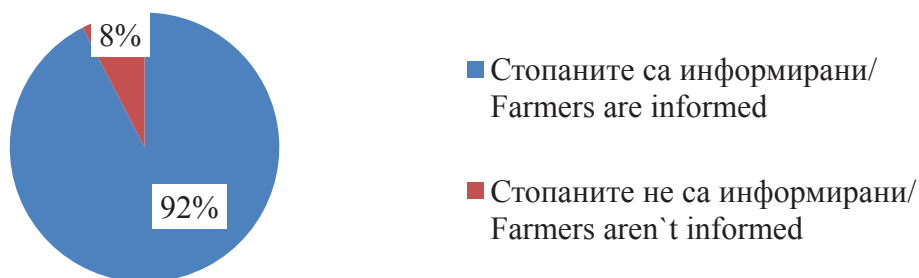
Фиг. 6. Дял на стопаните с годишни приходи от земеделие
Fig. 6. Share of farmers with agriculture annual income

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

Фиг. 7. Дял на обработваемата площ в стопанствата
Fig. 7. Share of arable land on farms

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

Фиг. 8. Дял на информираност на земеделските стопани относно схемата за Зелени директни плащания

Fig. 8. Share of farmers' awareness of the Green Direct Payments scheme

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

които са благоприятни за климата и околната среда (зелени директни плащания), а едва 8% от тях не знаят за тази схема, въпреки че получават такива плащания (фиг. 8).

В изследването също е установено, че земеделските стопани получават информация за мерките и схемите, по които могат да получат финансиране, от различни източници на информация. Първият източник, от който най-често стопаните получават информация за мерките и схемите, е Общинската служба по земеделие (75%). На второ място по предоставяне на информация са Националната служба за съвети в земеделието (35%) и част-

ните консултанти (27%). След тях на трета позиция се нареждат другите земеделски стопани (16%), както и интернет, и агросайтове (10%), (табл. 2).

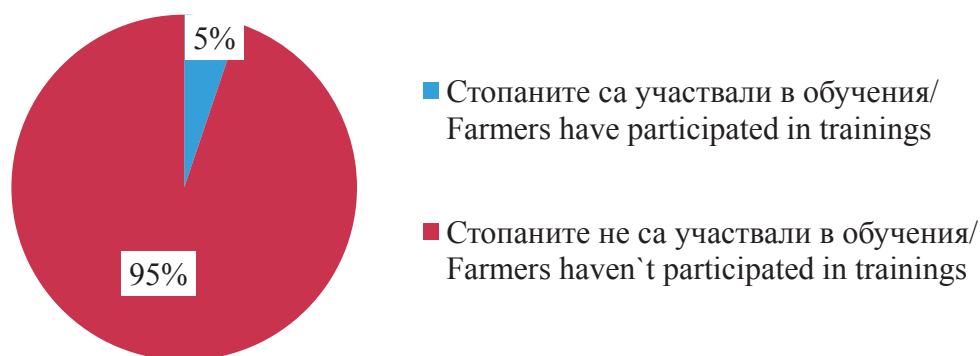
Повечето респонденти не са участвали в обучения, насочени към схемата за селскостопански практики, които са благоприятни за климата и околната среда (зелени директни плащания). Едва 5% от тях са участвали в подобни и на тях са им предоставяни съвети и информация, организирани от Национална служба за съвети в земеделието (НССЗ), (фиг. 9).

Въпреки че 95% от стопаните не са участвали в обученията относно схемата за Зелени

Таблица 2. Дял на информираност на земеделските стопани според източниците на информация
Table 2. Share of farmers' awareness of according to sources of information

Източници на информация / Sources of information	I	II	III
Общинска служба „Земеделие“ / Municipal Agriculture Office	75%	0%	0%
Национална служба за съвети в земеделието / National Agricultural Advisory Service	19%	35%	0%
Частни консултанти / Private consultants	3%	27%	1%
Семейство / Family	0%	0%	0%
Приятели / Friends	0%	1%	1%
Земеделски стопани / Farmers	1%	6%	16%
Интернет, Агросайтове / Internet, Agro sites	1%	8%	10%
Радио и телевизия / Radio and TV	0%	0%	4%
Държавен фонд „Земеделие“ / State Fund Agriculture	0%	4%	6%
Областен информационен център / District Information Centre	0%	0%	6%

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

Фиг. 9. Дял на участие на земеделските стопани в обученията по схемата за Зелени директни плащания

Fig. 9. Share of farmers' participation in the Green Direct Payments scheme trainings

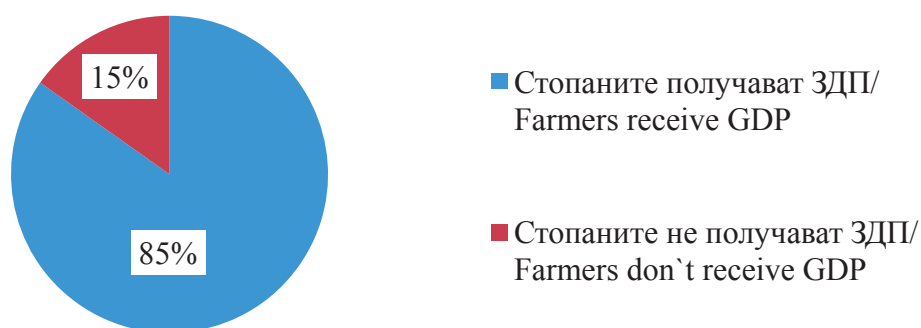
Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

директни плащания, то 85% от всички анкетирани получават такива плащания (фиг. 10).

За периода от 2015 г. до 2018 г. се наблюдава нарастваща тенденция в относителния дял на земеделските стопани, които получават зелени директни плащания (фиг. 11).

При анализиране на изпълнението относно изискванията по схемата за селскостопански практики, които са благоприятни за климата и околната среда, се установява, че 49% от земеделските стопани изпълняват изискването за диверсификация на културите, 23% – поддържат постоянно затревени площи, и 39% – поддържат поне 5% от обработваемата площ като екологично насочени площи.

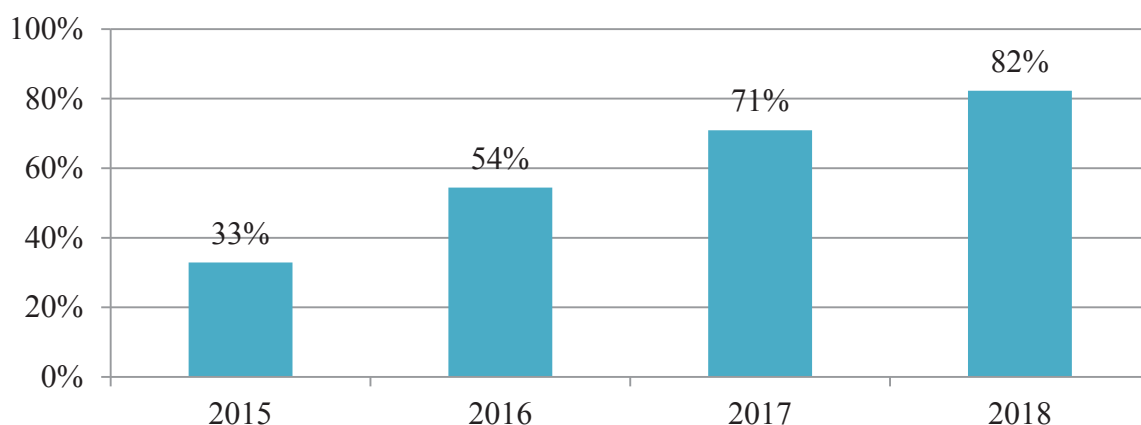
Добри екологични практики, които земеделските стопани прилагат в стопанствата си, са следните: оставят част от площите на стопанството под угар, за да отпочиват площите за 1 година; прилагат диверсификация на културите; поддържат ПЗП; отглеждат трайни насаждения, като затревяват с детелина в междуредовите разстояния или мулчират междуредията; правят зелено торене (сидерация) за обогатяване на почвата с азот. Стопаните също споделят, че съгласуват всички мероприятия с експертите с цел намаляване до минимум неблагоприятните практики. Много малка част от стопаните не знаят за тези екологични практики и споделят, че автоматично получават зелените директни плащания.

Фиг. 10. Дял на земеделските стопани, получаващи Зелени директни плащания (2019 г.)

Fig. 10. Share of farmers' receiving Green Direct Payments (2019)

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

Фиг. 11. Дял на получени Зелени директни плащания от земеделските стопани (2015–2018 г.)

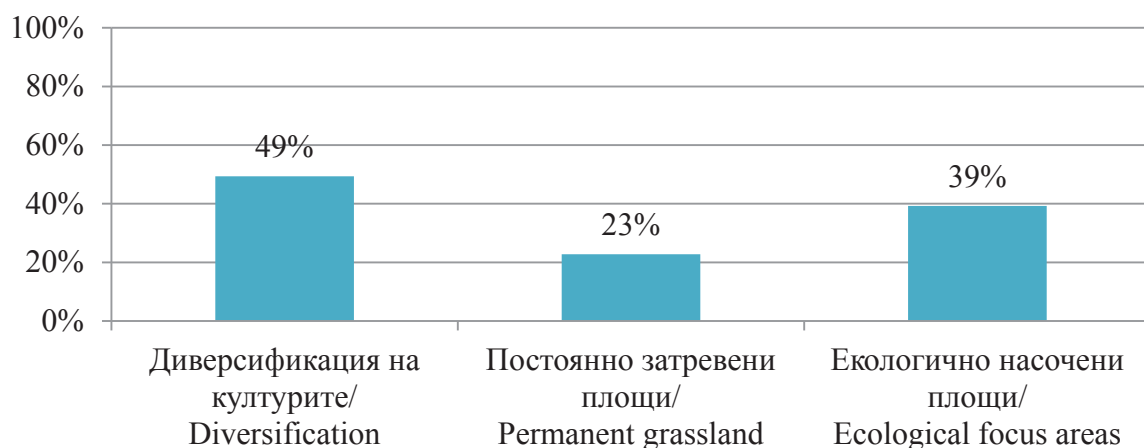
Fig. 11. Share of farmers' received Green Direct Payments (2015–2018)

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

По отношение на най-полезния източник на информация относно изчисляването на изискването за поддържане на минимум 5% екологично насочени площи, земеделските стопани определят като полезни в най-висока степен експертите от общинските служби по земеделие (46%). Като второстепенен източник са посочили частните консултанти (24%) и експертите от Национална служба за съвети в земеделието (10%). Експертите от ОСЗ предоставят полезна информация за сроковете за очертаване на площите по СЕПП, вкл. информация кои елементи се включват като

екологично насочени площи, както и съдействие при очертаването им. Частните консултанти предоставят полезна информация за сроковете на торене и пръскане с препарати за растителна защита (ПРЗ), както и информация за отглеждането на културите. Експертите от НССЗ предоставят съвети и информация за сроковете за кандидатстване по мерките и схемите, вкл. зелените директни плащания, дават разяснения по схемата и сеитбооборотен план (табл. 3).

90% от земеделските стопани са съгласни с твърдението, че изпълняват законоустано-

Фиг. 12. Дял на изпълнение на изискванията за Зелени директни плащания
 Fig. 12. Share of implementation of the Green Direct Payments requirements

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

Таблица 3. Степен на полезност относно изчисляването на 5% екологично насочени площи
 Table 3. Degree of usefulness regarding the calculation of 5% of ecologically focus areas

Източници на информация по степен на полезност / Sources of information by usefulness degree	I	II	III
Експертите от Общинските служби „Земеделие“ / Experts of Municipal Agriculture Office	46%	0%	0%
Експертите от Национална служба за съвети в земеделието / Experts of National Agricultural Advisory Service	10%	11%	0%
Експертите от Държавен фонд „Земеделие“ / Experts of State Fund Agriculture	1%	5%	5%
Частни консултанти / Private consultants	3%	24%	5%
Земеделски производители / Farmers	3%	1%	3%
Интернет, Агросайтове / Internet, Agro sites	0%	8%	1%
Радио и телевизия / Radio and TV	0%	0%	3%
Без отговор / No answer	38%	51%	84%

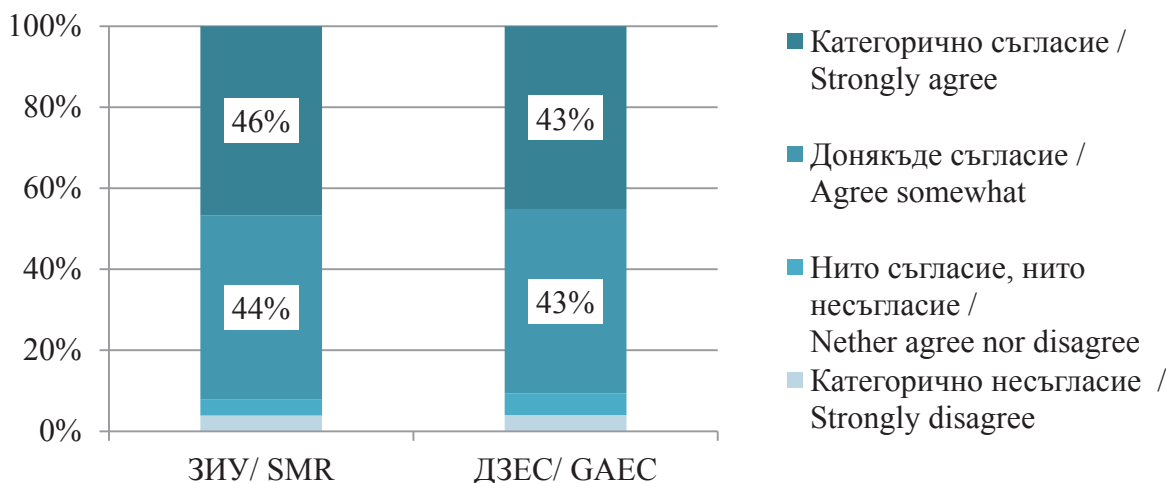
Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

вените изисквания за управление на стопанствата и 86% от тях – стандартите за добро земеделско и екологично състояние на земята. Тези данни съвпадат и с информацията, която експертите предоставят. Единствено разликата е, че експертите са 86% донякъде съгласни, че стопаните изпълняват изискванията (фиг. 13).

Най-честите примери, които стопаните констатираат, са свързани с мероприятията по растителна защита, в т.ч.: спазване на растителнозащитните изисквания; водене на дневник за растителна защита; използване само на разрешени препарати, като пръскането се осъществява само в определени дни; осигуряване на шкаф за съхранение на ПРЗ; консултиране с агрономи относно изискванията за растителнозащитните практики и опазването на водите. Добри практики, които прилагат също, са поддържане на ПЗП в добро състояние, поддържат екологично насочени площи в стопанството, правят диверсификация на културите и сеитбооборот. Други практики, които включват в дейността си, са минимална обработка на почвата, зелено торене, мулчиране, оставяне на земя под угар, торене с оборска тор по норма. Също извършват дейности по опазване на местообитанията на дивите птици и растителни видове.

Особеност при трайните насаждения са обработките на редовете напречно на склона, като някои от тях се оставят затревени и се косят. Тези практики имат за цел да предотвратяват ерозията. Също добри практики, които изпълняват стопаните, са за ограничаване и предотвратяване на замърсяването с нитрати от земеделски източници, като не се внасят азотсъдържащи торове в почвата. В България тези ограничения се спазват в съответните срокове: от 1 ноември до 20 февруари при трайните насаждения, а при нови насаждения – от 15 ноември до 25 февруари, което е в съответствие и изпълнение на ДЗЕС. При площи, прилежащи до водни обекти, стопаните поддържат буферни ивици, също с цел предотвратяване на замърсяването от нитрати.

Най-голям дял за изпълнение на изискванията на кръстосаното съответствие има в областта на продуктите за растителна защита, както стана ясно от добрите практики, които земеделските стопаните прилагат в стопанствата си. На второ място се нареждат почви и въглеродни запаси, на трето място – ландшафт и минимално ниво на поддържане на площите, на четвърто място – води. Като най-малък дял на изпълнение са изискванията в областта на безопасността на храните и биологичното разнообразие (фиг. 14).

Фиг. 13. Степен на съгласие относно изпълнението на кръстосаното съответствие
 Fig. 13. Degree of agreement on the cross-compliance implementation

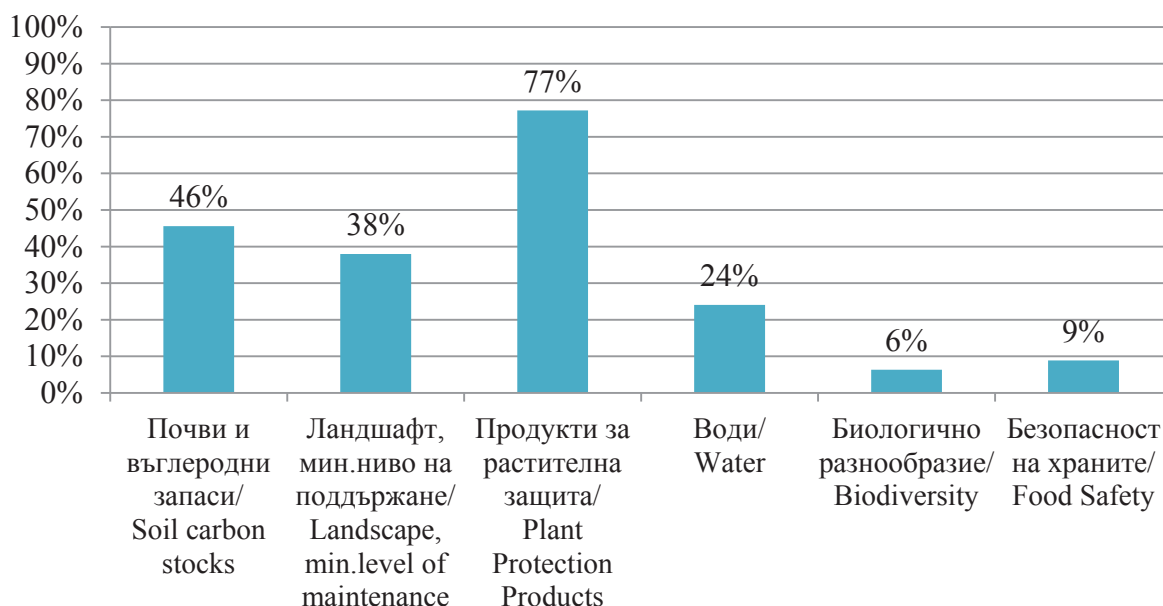
Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

Най-често земеделските стопани са подпомагани по Мярка 13 „Плащания за райони с природни или други специфични ограничения“. Тя допринася за постигане на следните цели: 1) поддържане на земеделската дейност в необлагодетелстваните райони и предотвратяване на изоставянето на земеделските земи; 2) противодействие на обезлюдяването на необлагодетелстваните райони; 3) поддържане

на ландшафта и биологичното разнообразие; 4) рационално използване, съхранение и устойчиво управление на земята и другите природни ресурси (фиг. 15).

Обсъждане

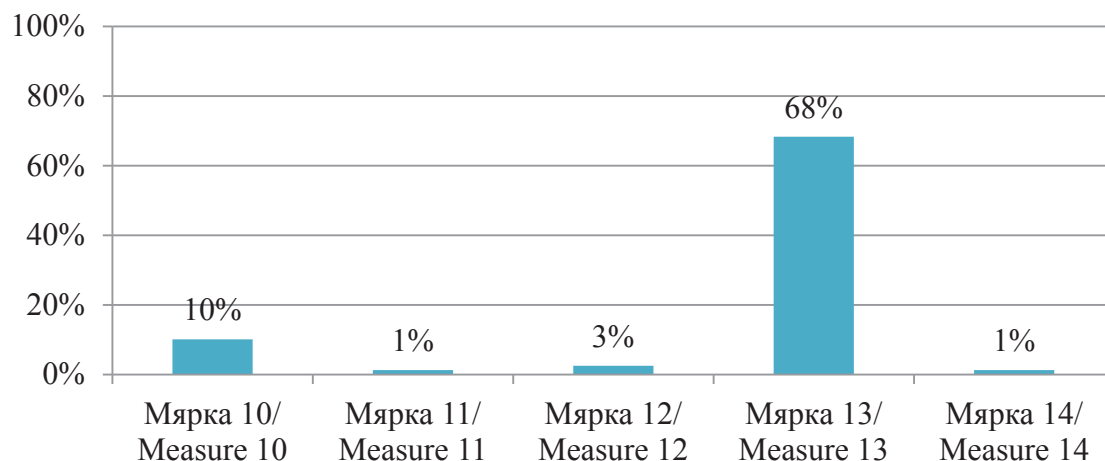
Установява се, че Земеделските стопани са информирани за схемата за прилагане на сел-

Фиг. 14. Област на изпълнение на кръстосаното съответствие

Fig.14. Area of the cross-compliance implementation

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

Фиг. 15. Подпомагане за други екологични дейности

Fig. 15. Other environmental activities support

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

скостопански практики, които са благоприятни за климата и околната среда (зелени директни плащания). Данните се потвърждават и от високия процент на разпространение на информация от службите по земеделие и консултантите, с които земеделските стопани се съветват. От своя страна, информираността е в контраст с обученията, на които земеделските стопани са участвали във връзка със зелените плащания, т.е. основен източник на информация си остават службите по земеделие, частните консултанти, другите земеделски стопани и агросайтовете.

Анализите доказват хипотезата, че земеделските стопани изпълняват изискванията за екологизация. Това доказателство е основано на изпълнението на двете цели и на посочените по-горе задачи. В подкрепа на това, стопаните прилагат и разнообразни практики, опазващи околната среда и биоразнообразието в региона.

Заклучение

По отношение на демографската характеристика са установени възрастовите групи на земеделските стопани и нивото им на образование.

По отношение на схемата за Зелени директни плащания е установено, че 92% от земеделските стопани са информирани, че тези практики съществуват. Въпреки осведомеността им, 95% от тях не са преминавали обучение за тези плащания. Установено е, че 85% от стопаните получават зелени плащания, като делът им се увеличава всяка година от 2015 г. Много голяма част от земеделските стопани са съгласни с твърдението, че изпълняват изискванията за екологизация, като най-висок е делът на изпълнение на кръстосаното съответствие в областта на продуктите за растителна защита (77%). Установено е също, че стопаните получават подпомагане за други екологични дейности по Мярка 13 от ПРСР 2014–2020 г.

Насоки и препоръки за спазване

на изискванията за екологизация в България

Първо е необходимо земеделските стопани да спазват изискванията, които произтичат от Схемата за селскостопански практики, благоприятни за климата и околната среда (зелени директни плащания).

Второ, земеделските стопани трябва да спазват изискванията и забраните на законоустановените изисквания за управление и стандартите за добро земеделско и екологично състояние на земята, които са приложими в стопанствата им. Спазването на тези изисквания ще избегне риска от санкциониране за неизпълнение.

Трето, земеделските стопани трябва да се консултират с агрономи, аграрикономисти за изискванията, които трябва да изпълняват във връзка със схемата за екологизация на ОСП. Тези консултации ще са им изключително полезни, като бъдат дообогатени с множество примери за добри практики не само от национален характер, но и световен, които да приложат в стопанствата.

Четвърто, земеделските стопани трябва да участват в обучения и семинари за повишаване на знанията за опазване на околната среда и прилагането на схемата за екологизация на ОСП. Множеството срещи със заинтересованите страни ще обогатят знанията на земеделските стопани, ще имат множество идеи, които да приложат в стопанствата за модернизация и обновяване на екологичните дейности в стопанствата. Тези обучения и семинари са полезни също и за повишаване на мотивацията на земеделските стопани, не само да участват в схемите заради субсидирането, но и заради екологичното самосъзнание, осъзнатостта за опазване на природата и влиянието на екологичните практики върху здравето на хората и животните.

Пето, земеделските стопани трябва да участват във фермерски кръгове/общности за разпространение на полезна информация относно схемите и мерките от ОСП. Комуникацията между земеделските стопани, както и със заинтересованите страни, ще ги държи в течение на случващите се промени.

Литература

Kabadzhova, M. (2019). Role of cap greening in farmers' decision-making. *Trakia Journal of Sciences*, ISSN 1313-7069 (print), ISSN 1313-3551 (online), Vol. 17, Suppl. 1, pp 600-605.

Menozi, D., Fioravanti, M., & Donati, M. (2015). Farmer's motivation to adopt sustainable agricultural practices. *Bio-based and Applied Economics*, 4(2), 125-147.

Yovchevska, P. (2012). Ecological Code of the New CAP and the Bulgarian Agricultural Producer. *Economic Studies journal*, (3), 25-34.

Европейска комисия. (2019). Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Европейския съвет, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите. Европейският зелен пакт, Брюксел, 11.12.2019 г. COM (2019) 640 final.

Европейски парламент. (2019(a)). Инструментите на ОСП и техните реформи.

Европейски парламент. (2019(б)). Политика в областта на околната среда: Общи принципи и основна рамка.

Министерство на земеделието и храните. (2010). Обща селскостопанска политика – Настояще и бъдеще, София. https://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2018/02/19/obshta-selskostopanska-politika-2010.pdf

СъветнаЕС.(2021).Инфографика–По-справедлива, по-зелена и по-резултатна селскостопанска политика на ЕС., <https://www.consilium.europa.eu/bg/infographics/cap-reform/>

European Commission. (2017). Direct Payments. Single area payment scheme and Transitional national aid, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/single-payment-scheme-and-transitional-aid_en.pdf

European Parliament. (2019). Environmental policy: general principles and basic framework. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/bg/sheet/71>

Regulation (EU) 1307/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 establishing rules for direct payments to farmers under support schemes within the framework of the common agricultural policy and repealing Council Regulation (EC) No 637/2008 and Council Regulation (EC) No 73/2009. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32013R1307>